

Sprawozdanie ze zdalnego seminarium „Transmedial Second-Person Narratives”

W dniu 9 marca 2023 roku odbyło się seminarium naukowe „Transmedial Second-Person Narratives” [„Transmedialne narracje drugoosobowe”], towarzyszące publikacji numeru monograficznego „Zagadnień Rodzajów Literackich” (2022, z. 4) na ten sam temat. Zeszyt poświęcony narracjom drugoosobowym zredagowały Joanna Jeziorska-Haładaj (Uniwersytet Warszawski) oraz Magdalena Rembowska-Pluciennik (Instytut Badań Literackich PAN) i jest on pierwszą tematyczną prezentacją tej formy opowiadania w polskiej teorii literatury. Przygotowanie publikacji jest wyrazem zarówno chęci omówienia zagranicznego stanu badań, jak i dostrzeżenia rosnącej popularności takich narracji w literaturze polskiej i mediach cyfrowych.

Spotkanie odbyło się za pośrednictwem platformy Zoom, było równocześnie transmitowane na żywo w mediach społecznościowych (Facebook) i jest dostępne do obejrzenia na YouTube¹. Wzięli w nim udział zarówno członkowie redakcji czasopisma (redaktor naczelny Jarosław Pluciennik, sekretarz redakcji Anna Zatora), jak i współredaktorki tomu oraz niektórzy autorzy zamieszczonych w numerze tekstów. Spotkanie było otwarte dla słuchaczy zainteresowanych tą tematyką, którzy wcześniej zarejestrowali się jako uczestnicy wydarzenia. Celem minikonferencji była prezentacja poszczególnych artykułów oraz dys-

¹ Nagranie dostępne w serwisach: YouTube — www.youtube.be/o1xSCan2oEM, Spotify — www.open.spotify.com/episode/OI3rEOKjIhpL6F1mpkiurF?si=740631e582924e52, Apple Podcasts — www.podcasts.apple.com/pl/podcast/polska-fika/id1608232518?i=1000603486636.

kusja nad nimi. Wśród prelegentów znaleźli się Pernille Meyer (Aarhus University, Dania), Denise Wong (Queen Mary University of London, Wielka Brytania), Michał Kłosiński (Uniwersytet Śląski, Katowice).

Wprowadzenie do dyskusji przedstawiła Sandrine Sorlin (Paul Valéry University, Francja), autorka wydanej w 2022 roku monografii *The Stylistics of 'You'. Second-Person Pronoun and Its Pragmatic Effects* (Cambridge University Press), znawczyni tematyki narracyjnych użyciu zwrotu do „ty” w różnych mediach i typach tekstów, współredaktorka *The Pragmatics of Personal Pronouns* (współ z Laure Gardelle, John Benjamins, 2015) oraz *The Pragmatics of Irony and Banter* (współ z Manuelem Jobertem, John Benjamins, 2018). Usytuowała ona wydany właśnie numer „Zagadnień Rodzajów Literackich” na tle współczesnego stanu badań nad narracjami kierowanymi do „ty”, zwracając uwagę na najważniejsze punkty sporne obecne w dyskusjach: 1) czy użycie zwrotu do „ty” tworzy odrębny typ narracji; 2) czy jest to jedynie strategia narracyjna i rodzaj punktu widzenia; 3) jakie skutki wywołuje użycie tej formy dla semantyki i pragmatyki narracji. Podkreśliła, że opublikowany numer wprowadza do nich nowe wątki — szczególnie wyraźnie rysuje się dialektyka etycznego wymiaru narracji poprzez „ty”. Może ona być używana w poczuciu moralnego zobowiązania, by oddać głos tym, którzy możliwości mówienia za siebie zostali z jakichś względów pozbawieni — lub przeciwnie: może ten głos zawłaszczać i stanowić przejaw narracyjnej przemocy. Ujęcie to ujawnia inherentną polityczność narracji drugoosobowych. Sorlin zwróciła uwagę, że teksty Piotra Piekutowskiego² (o dekonstruowaniu antropocentryzmu w zoonarracjach) i Michała Kłosińskiego³ (o wpływie narracji drugoosobowej na poetykę gier wideo) doskonale ukazują biegunowość efektu, jaki może wywoływać użycie tej formy opowiadania. Za bardzo ciekawy aspekt opublikowanych tekstów uznała również tematykę coraz większej popularności drugoosobowych biografii i autobiografii, o czym pisały Pernille Meyer⁴, Denise Wong⁵ oraz Jarmilla Mildorf⁶. Zwróciła uwagę na interesującą rolę, jaką może pełnić zwrot do adresata — stanowi on bowiem sygnał fikcyjności, a więc komplikuje semantykę tych gatunków. Zauważyła także, że autorki poszczególnych artykułów prezentują różne stanowiska teoretyczne w debatach nad znaczeniem użycia zwrotu do „ty”, co znacznie poszerza pole dyskusji w obrębie samego numeru i daje czytelnikowi głębszy wgląd w historię zagadnienia. Wskazała, że zaletą tekstu Wong jest zanalizowanie opresyjności tej formy, a temat ten nie doczekał się jeszcze wyczerpujących omówień. Zdaniem Sorlin również Joshua Parker⁷ poruszył ważne zagadnienie dwuznaczności narracji drugoosobowych — ich wewnętrzną subwersywność, wymykanie się ustalonym granicom typologicznym obecnym w narratologii. Za szczególnie

² *Poza antropocentryzm. Funkcje drugoosobowej zoonarracji w powieści „Szczur” Andrzeja Zaniewskiego*, DOI: [10.26485/ZRL/2022/65.4/7](https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.4/7).

³ *Przekraczając horyzont inności: narracja drugoosobowa w fabularnych grach cyfrowych jako problem biopolityczny*, DOI: [10.26485/ZRL/2022/65.4/6](https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.4/6).

⁴ *Exploring the Boundaries of Second-Person Narrative: The Use of „You” in Maria Gerhardt’s „Transfer Window”*, DOI: [10.26485/ZRL/2022/65.4/2](https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.4/2).

⁵ *Your Choice and Negative Affect in Alejandro Zambra’s „Multiple Choice” (2014) and Carmen Maria Machado’s „In the Dream House” (2019)*, DOI: [10.26485/ZRL/2022/65.4/3](https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.4/3).

⁶ *Dialogical Functions of You-Narration in Auto/Biography: Anne Harich’s „Wenn ich das gewußt hätte...”: Erinnerungen an Wolfgang Harich (2007)*, DOI: [10.26485/ZRL/2022/65.4/5](https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.4/5).

⁷ *Making Unstrange: Theory and Second-Person Fiction*, DOI: [10.26485/ZRL/2022/65.4/4](https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.4/4).

istotny uznala koncept autora, by potraktowac obecność zwrotu do Innego w narracji jako rodzaj wyobrazeniowej kohabitacji, do czego może sklaniać także generalizowany adresat zaimka „ty” („ty jako każdy”). Komentując artykuł Marty Błaszkwskiej-Nawrockiej⁸, podkreśliła rangę użycia narracji w drugiej osobie w tekstach o doświadczeniu zagłady (zarówno historycznej, np. opowieści o Holokauście, jak i fikcjonalnej — w powieściach dystopijnych). Zwrot do Innego często zamienia się w nich w zwrot do samego siebie — z braku świadka i współuczestnika doświadczenia — co dodaje tej formie nowego zabarwienia etycznego.

Dziękując za obszerne wprowadzenie do numeru, Magdalena Rembowska-Płuciennik podkreśliła, że polska dyskusja teoretycznoliteracka i kulturoznawcza nad znaczeniem narracji w drugiej osobie dopiero się zaczęła, więc zgromadzone teksty nie tylko prezentują cały przegląd historycznych ujęć tego zjawiska, ale i dokonują rewizji klasycznych propozycji czy też wskazują kolejne obszary poszukiwań. Takim wyraźnie rysującym się nowym polem badawczym nad opowiadaniem drugoosobowym są gatunki niefikcyjne, np. biografistyka.

Kolejną część spotkania wypełniły prezentacje głównych tez artykułów dokonywane przez samych autorów. Mogli oni również odnieść się do pytań i komentarzy Sandrine Sorlin zawartych w jej wprowadzeniu, dzięki czemu spotkanie miało charakter międzynarodowej debaty o wątkach, które pojawiały się w badaniach nad narracją drugoosobową w różnych kręgach naukowych i językowych. W numerze znalazły się bowiem analizy polskich, angielskich, niemieckich, duńskich tekstów literackich, co ujawniło, jak zwiększa się frekwencja użycia zwrotu do „ty” w literaturze różnych języków.

Pernille Meyer opublikowała w omawianym zeszycie artykuł *Exploring the Boundaries of Second-Person Narrative: The Use of “You” in Maria Gerhardt’s „Transfer Window”*. Zaprezentowała w nim nową definicję specyficznej odmiany narracji drugoosobowej zwanej w literaturze przedmiotu „drugoosobową narracją właściwą”. Wskazała na konieczność objęcia tą nazwą przypadków opowieści (fikcyjnych i niefikcyjnych), w których referent zaimka „ty” nie jest obecny wprost, ale jest wyraźnie zaprojektowany. Odniosła się również do pojęcia wprowadzonego przez Sorlin („efekt zwrotu”), akcentując, że użycie tego zaimka może mieć rozmaite funkcje pragmatyczne. W dyskusji wokół tego zagadnienia pojawiło się pytanie (Magdalena Rembowska-Płuciennik) o rolę narracji drugoosobowej w budowaniu czytelniczego zaangażowania. Jak pokazują zamieszczone w numerze teksty, w najnowszej refleksji teoretycznej dostrzega się potencjał do tego typu retorycznego i emocjonalnego oddziaływania, raczej kwestionowany we wcześniejszych ujęciach tego tematu.

Następnie swój artykuł *Przekraczając horyzont inności: narracja drugoosobowa w fabularnych grach cyfrowych jako problem biopolityczny* zaprezentował Michał Kłosiński. Umieścił swoje zainteresowania w polu studiów nad literaturą cyfrową i gramami. Omówił różne aspekty komunikacji za pośrednictwem zwrotu do „ty”, którego adresatami mogą być zupełnie różne instancje cyfrowe i realne (gracz jako uczestnik rozgrywki i jako użytkownik technologii, jego awatar, bohater gry). Autor skupił się na wyjaśnieniu mechanizmów partycypacji i interaktywności związanych z użyciem zwrotu do „ty” jako na najważniejszych medialnych jego wyznacznikach. Narrację drugoosobową obecną w grach uznał za element biopolityczny, za jedną z figur neoliberalnej retoryki i jeden z możliwych przy-

⁸ „Ty jesteś tym”. Rola narracji drugoosobowej w powieści Pawła Palińskiego „Polaroidy z zagłady”, DOI: [10.26485/ZRL/2022/65.4/8](https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.4/8).

kładów (nawiązując do pojęcia Michela Foucaulta) „technologii wytwarzania ja”. Autor wprowadził także własną typologię użycia narracji drugoosobowej — lokującą się między „wrogim przejściem” podmiotowości (gracza, bohatera) a modelem kooperacji i negocjowania tożsamości. W dyskusji nad tymi tezami padło pytanie (Agnieszka Przybyszewska) o możliwość ich zastosowania do niefikcyjnych produkcji opartych na technologii wirtualnej rzeczywistości, wykorzystujących np. ucieleśnienie użytkownika jako środowisko odbiorcze. Kolejny głos (Denise Wong) dotyczył przypadku użycia narracji w drugiej osobie w grze *Stanley's Parable* oraz wpływu zwrotu do „ty” na poczucie sprawczości gracza.

Denise Wong w swoim artykule *Your Choice and Negative Affect in Alejandro Zambra's „Multiple Choice” and Carmen Maria Machado's „In the Dream House”* podjęła zagadnienie negatywnego oddźwięku, jaki może wywoływać narracja drugoosobowa w czytelniku. Omówiła utwory, w których zwrot do adresata realizuje się np. poprzez modalność przekleństwa i wyzwala emocje niepożądane — wstyd, złość. Swoje badania usytuowała w obszarze tekstów, które można genologicznie umieścić na przecięciu prozy autobiograficznej i literatury cyfrowej (hipertekstu). Pokazała, że zaimek osobowy to tylko jedna z form konstruowania sytuacji adresu narracyjnego, związana w literaturze druku z przekazem językowym — ale w innych mediach ten adres może realizować się przy pomocy innych wykładników (bezpośredni kontakt wzrokowy w mediach wizualnych lub funkcjonalności środowiska cyfrowego). Wong wskazała także na metaleptyczne własności tego typu narracji oraz na wachlarz możliwości formalnych, które zarówno stymulują poczucie sprawczości czytelnika (jak w literaturze cyfrowej), jak i mogą służyć jego destruowaniu.

Komentarzem do opublikowanych tekstów była wypowiedź Agnieszki Przybyszewskiej (Uniwersytet Łódzki) na temat, który w omawianym zeszycie nie został szczegółowo podjęty przez autorów. Żaden artykuł nie dotyczył bowiem roli narracji drugoosobowej w literaturze cyfrowej i jej rozlicznych gatunkach, choć poruszano temat narracji w grach czy w hipertekstach. Przybyszewska omówiła specyfikę cyfrowego opowiadania z użyciem zwrotu do „ty”, pokazując, jak partycypacja w doświadczeniu protagonisty wypiera imaginacyjną symulację tego doświadczenia umożliwianą w medium druku. Do najbardziej nowatorskich rozwiązań, jakie stosuje się dziś w literaturze cyfrowej, należą strategie wykorzystywania ciała realnego czytelnika do uczestnictwa w akcie odbioru, który staje się ucieleśnioną partycypacją w multimedialnie zaprojektowanym świecie fikcyjnym. Badaczka scharakteryzowała główne gatunki opowiadania cyfrowego wykorzystujące narrację poprzez „ty” (powieść z użyciem technologii rozszerzonej lub wirtualnej rzeczywistości), w których aktywność odbiorcy przybiera formę realnej interakcji z protagonistą opowieści lub wprost umożliwia odbiorcy zostanie nim. Przybyszewska odwoływała się do polskich i zagranicznych przykładów tego typu realizacji.

W nawiązaniu do tej wypowiedzi zarówno Sorlin, jak i Kłosiński zauważyli, że kwestia ucieleśnienia odbioru narracji w drugiej osobie włącza zupełnie nowy, egzystencjalny wątek do refleksji teoretycznoliterackiej.

Na zakończenie spotkania Magdalena Rembowska-Pluciennik skonstatowała, że znajdujemy się w bardzo ciekawym momencie historycznym. Narracje drugoosobowe stają się coraz powszechniejsze i popularniejsze — czytelnik cyfrowy (czyli uczestnik kultury współczesnej) nie obawia się tej formy opowiadania, a opór czytelniczy przez nią wyzwany był niegdyś często podkreślany w analizach narracji kierowanych do „ty”. Co więcej, jedną z przyczyn naturalizacji opowiadania w drugiej osobie jest wszechobecność figury

awatarą jako cyfrowego reprezentanta dzisiejszego czytelnika literatury druku i literatury cyfrowej czy użytkownika nowych mediów. Mówienie do niego poprzez zwrot do „ty” pozabawiło tę odmianę narracji efektu udziwnienia towarzyszącego jej narodzinom w literaturze pisma u początków XX wieku.

Numer „Zagadnień Rodzajów Literackich” poświęcony narracjom drugoosobowym oraz seminarium na jego temat doczekały się również swego omówienia w podcaście „Sopotkania Biuletynu”, który przygotowała Mariola Wilczak (Instytut Badań Literackich PAN)⁹.

MAGDALENA REMBOWSKA-PŁUCIENNIK

 <https://orcid.org/0000-0002-8800-3550>

Polska Akademia Nauk, Instytut Badań Literackich

---

⁹ Zapis rozmowy znajduje się pod adresem: www.biuletynpolonistyczny.pl/pl/articles/utozsamiamy-sie-z-tym-o-ktorym-mowi-sie-ty.285/details?page=1&per_page=10&o=-article_is_promoted.-article_date_add [dostęp 14.06.2023].